

5. Дик Ю.И. Интеграция учебных предметов / Ю.И. Дик, А.А. Пинский, В.В. Усанов // Советская педагогика. – 1987. – № 9. – С. 42–47.
6. Доманский В.А. Интегративные процессы в гуманитарном образовании: методология, психологические механизмы, дидактические основания // Педагогическая антропология: Концептуальные основания и междисциплинарный контекст. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 32 с.
7. Тюнников Ю.С. Методика выявления и описания интегрированных процессов в учебно-воспитательной работе СПТУ. – М. : Академия пед. наук., 1986. – 47 с.
8. Шпилевая С.Г. Формирование готовности студентов к реализации интегрированного обучения в начальной школе : дис. ... канд. пед. наук. – Калининград, 1999. – 208 с.

СТУКАЛО О.А.

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ

Основне завдання вищих навчальних закладів – формування особистості фахівця – зумовлює взаємодію педагогів і студентів. Система вузівського педагогічного спілкування в ланці “викладач – студент” якісно відрізняється від відносин під час шкільного навчання. У вищому навчальному закладі сам факт належності викладача і студента до спільної професії значною мірою сприяє “зняттю” вікового бар’єра, що заважає плідній спільній діяльності [3, с. 212].

Найбільш ефективний процес виховання й навчання у вищому навчальному закладі забезпечується саме надійно побудованою на вузівському рівні системою відносин. Основними вимогами до цієї системи є: формування у студентів почуття професійної спільності з педагогами вищого навчального закладу; орієнтація системи педагогічного спілкування на дорослу людину з розвинутою самосвідомістю та подолання таким чином випадків авторитарного виховного впливу; залучення студентів до різноманітних форм початкової науково-дослідної роботи спільно з викладачами; участь разом з викладачами в наукових конференціях, спільні публікації; реалізація різноманітної системи неофіційних, нерегламентованих контактів викладачів і студентів; участь професорсько-викладацького складу в студентському дозвіллі.

Більшість учених вважає, що подолання проблем і труднощів педагогічного спілкування належить до основ професійної діяльності викладача вищого навчального закладу, адже основні форми навчальної та виховної роботи проходять в умовах спілкування.

Проте не досить вивченим залишається питання впливу педагогічного спілкування на студента.

Мета статті – розглянути сутність, зміст, аспекти педагогічного спілкування та його вплив на студента.

Важливою рисою спілкування є те, що воно перебуває в нерозривному зв’язку з діяльністю. Діяльність, у свою чергу, є необхідною умовою виникнення й розвитку таких контактів між людьми, які зумовлені потребою людської діяльності. Спілкування – це один з видів діяльності, що є багатоплановим процесом встановлення й розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певну тактику та стратегію взаємодії, сприймання й розуміння суб’єктами один одного [5, с. 86].

Педагогічне спілкування – це система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності [1;33].

Змістом спілкування виступає, насамперед, обмін інформацією, організація викладачем взаєморозуміння та відносин зі студентами за допомогою різних комунікативних засобів. Однак суть спілкування не вичерпується інформаційним обміном. Найважливішою його складовою є відображення образу однієї людини в іншій, реалізація її прагнення продовжити себе в іншій людині.

Педагогічно доцільно організоване педагогічне спілкування виконує не лише притаманні йому функції забезпечення комунікації, але й виводить педагога на більш складні завдання, що сприяють формуванню значущих смислових утворень студентів – професійної спрямованості особистості.

Педагогічне спілкування як вид діяльності має свою структуру. Педагогічне спілкування – це складний процес, в якому більшість учених виділяє три аспекти: комунікативний, інтерактивний і перцептивний. Комунікативний аспект спілкування – це обмін між його учасниками інформацією: знаннями, почуттями, думками тощо. Головним засобом спілкування в цьому аспекті є мовлення. Тому спілкування – це не лише передавання інформації, а і її створення. Інтерактивний аспект спілкування характеризується організацією взаємодії між його суб'єктами. Спілкування в цьому разі може бути кооперацією або конкуренцією. Перцептивний аспект спілкування включає в себе пізнання особистості та її самоствердження.

Педагогічне спілкування допомагає викладачеві організувати взаємодію на занятті й поза його межами як цілісний процес. Завдяки тому, що педагогічне спілкування не обмежується лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну переживаннями, ставленнями, допомагає самоствердженню студента в колективі, забезпечує його співробітництво в групі.

Педагогічне спілкування зі студентами у процесі навчальної діяльності передбачає вміння педагога: оперативно реагувати на зміни умов спілкування, правильно планувати й здійснювати саму систему комунікації, особливо її найважливішої ланки – мовленнєвого впливу, точно знаходити адекватні комунікативні засоби, що відповідають одночасно творчій індивідуальності педагога й ситуації спілкування, а також індивідуальним особливостям студентського колективу, постійно відчувати та підтримувати зворотний зв'язок з аудиторією.

Деякі вчені вважають, що в роботі зі студентами необхідно реалізовувати суб'єкт-суб'єктну педагогічну парадигму (О.О. Біла, Н.П. Волкова, Т.Ю. Осипова). Основними принципами цієї парадигми є співробітництво, співтворчість викладача і студентів, забезпечення самореалізації педагогів і студентів як партнерів у творчому процесі. Головними ознаками поданої педагогічної парадигми є: особистісна орієнтація співрозмовників (здатність розуміти співрозмовника), рівність психологічних позицій співрозмовників (педагог не повинен домінувати над студентами, він має надавати їм право на вираження власної думки, позиції), нестандартні прийоми спілкування (відхід від рольової позиції викладача).

Міра впливу педагога на студентів залежить від того, як сприймається, оцінюється викладач і його комунікативна поведінка студентами. На підставі оцінок і ставлення студентів до викладачів складається їхній авторитет як форма доброві-

льного високого визнання учнями особистості свого викладача та його впливу на них. Авторитет викладача, будучи результатом його відносин зі студентами, стає одним із важливих факторів, що визначає ефективність педагогічного впливу.

Провідними у формуванні авторитета викладачів є такі ділові якості: професійна компетентність, педагогічний такт (комунікативні вміння) та організаційські здібності.

Рівень педагогічного впливу викладача на формування особистості студентів та їхньої діяльності залежить від міри адекватності оцінки викладачем своїх реальних і потенційних можливостей. Оскільки неавторитетні викладачі свої актуальні та потенційні можливості переоцінюють, а це, як відомо, призводить до зупинки у професійному розвитку й саморозвитку, то не можна очікувати від їхнього педагогічного впливу значних результатів у професійному навчанні студентів та їхньому вихованні. Спостерігається значний вплив авторитетного викладача на формування у студентів професійної спрямованості, ставлення до навчання, оволодіння всім тим, що необхідно майбутньому фахівцю.

Чим вищий рівень розуміння викладачем студентів, тим ширший та різноманітніший репертуар педагогічних впливів і нижча частота їхнього застосування. У викладачів з високим рівнем розуміння особистості студентів домінують якісні прийоми педагогічного впливу. Вони надають студентам більш широкі можливості для виявлення ініціативи, самостійності й творчості в навчанні.

До факторів, що зумовлюють взаєморозуміння й співпрацю між викладачами та студентами у спілкуванні й діяльності, вчені відносять і ті способи або прийоми, за допомогою яких досягається розуміння однією людиною іншої. Основними серед них є механізми ідентифікації, емпатії та рефлексії.

Ідентифікація – це спосіб пізнання іншого, за якого припущення про внутрішній стан іншого будується на підставі спроби поставити себе на його місце [3, с. 216–217]. Під час ідентифікації відбувається уподібнення себе іншому. Внаслідок ідентифікації засвоюються норми, цінності, установки, поведінка, звички, що відображаються або сприймаються особами.

Емпатичні властивості студентів і викладачів, їхня здатність до емоційного співпереживання й співчуття помітно впливають на формування готовності майбутніх викладачів до виховання гуманістичних відносин студентів. Когнітивною формою емпатії є співчуття або особистісна рефлексія, тобто здатність розуміння емоційного стану й почуттів іншої людини, переживання однією людиною з приводу інших почуттів та емоцій іншої.

Викладач має не просто переживати, співчувати й сприяти студенту, а способом свого переживання, співчуття і співучасті виховувати його. Педагог повинен своєю активною вищою моральною формою емпатії заохочувати і таким чином закріплювати формування у студентів різного роду переживань, почуттів і дій.

Під час переходу від інформаційного навчання до управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів великого значення набувають комунікативні вміння викладача. У своїй комунікативній діяльності викладачам слід дотримуватись таких правил:

– приділяти протягом заняття більше уваги різним видам діяльності, а не організації поведінки;

- оцінювати студента за рівнем його знань, а не за особистістю та вчинками;
- надавати студентам можливість активніше працювати на занятті; уникати однобічного спілкування викладача;
- постійно враховувати психологічний стан колективу й окремих його вихованців;
- уникати загальноприйнятих штамтів, шукати і впроваджувати нові форми, засоби, методи і прийоми;
- долати в собі погані настрої і негативні установки стосовно кожного студента;
- постійно розвивати власну комунікативну пам'ять, запам'ятовувати різні педагогічні ситуації та їх перебіг;
- частіше посміхатися, це викликає позитивні емоції та спонукає до позитивного спілкування;
- завжди виявляти ініціативність у спілкуванні;
- ураховувати індивідуальні особливості, темперамент і характер кожного студента;
- ніколи не зловживати перевагами викладача під час спілкування;
- постійно вдосконалювати інструмент свого спілкування – мовлення.

Організація спільної творчості викладача і студентів у навчальному процесі потребує такого управління навчально-творчою діяльністю майбутніх викладачів, за яким студенту забезпечується позиція активного суб'єкта навчання, розвиваються здібності до самоуправління власною діяльністю.

Демократичний стиль спілкування викладачів і студентів значною мірою сприяє вихованню культури спілкування, доброти, уважності, поваги й терпіння. Ці всі якості майбутні фахівці переносять на практику роботи. Під час організації спільної діяльності викладача і студентів відбуваються зміни психологічних позицій учасників навчання. Основною функцією викладача під час здійснення співтворчості стає організація діяльності студентів, а не передача знань. Вузівський викладач виступає як консультант і організатор навчального процесу, а не лише як носій інформації. При цьому на студента впливає і його особистість, а не тільки інформація, слово викладача.

Статус студента в навчанні змінюється одночасно зі зміною позиції викладача. У процесі педагогічної комунікації студент виступає як повноцінний суб'єкт навчання, доповідач, опонент у суперечці, що веде дискусії, тобто відбувається переорієнтація позицій майбутнього спеціаліста.

Висновки. Створення певних відносин між учасниками педагогічного процесу пов'язане з позитивною установкою до особистості іншої людини, визнанням її цінності без упередження, зайвої критичності. Доброзичливе, довірливе ставлення завжди дає право вільно думати й відчувати, що сприяє більшій реалізації творчого потенціалу кожного студента.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: практичний посібник / Н.П. Волкова. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – 128 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навчальний посібник / Н.П. Волкова. К.: Академія, 2006. – 256 с.

3. Осипова Т.Ю. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посіб. / Т.Ю. Осипова, І.О. Бартенева, О.О. Біла (за заг. ред. Т.Ю. Осипової). – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.
4. Словник з термінології з педагогічної майстерності – [гол. ред. Тарасевич Н.М.]. – Полтава, 1995. – 64 с.
5. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н.А. Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 216 с.

СУЩЕНКО Л.О.

НАБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДОСКОНАЛОСТІ ВЧИТЕЛІВ У “ШКОЛІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ”

Набуття професійної та особистісної досконалості триває протягом усієї педагогічної кар’єри, а іноді й усього життя вчителя. І зрозуміло, що за таких умов цей процес не може бути забезпечений повною мірою лише, так би мовити, офіційно-інституціональними засобами освіти, до яких належить і система післядипломної освіти. Тільки свідома самоосвітня діяльність фахівця, внутрішні фактори розвитку особистості спроможні реалізувати не тільки безперервність освіти педагога, а і її, в певному розумінні, нескінченність. Це стосується не тільки обсягу того, що вивчається. Освітні інтереси, потреби, запити педагогів настільки індивідуальні, а отже, і різноманітні, що задовольнити їх зусиллями одного або кількох закладів післядипломної освіти навіть з великою кількістю запропонованих для вибору навчальних програм, повною мірою неможливо. Самоосвітня діяльність робить освіту безмежною в повному розумінні: і з погляду її тривалості, і з погляду її обсягу, і з погляду її глибини.

Отже, мова йде про орієнтацію на “*освіту впродовж життя*”, на *професійно-особистісний саморозвиток*, де вчитель спроможний бути *суб’єктом організації власної повноцінної життєдіяльності*.

Мета статті – проаналізувати досвід запровадження інноваційних форм роботи з професійного зростання вчителів початкових класів у період п’ятирічної пролонгованої підготовки.

Виходячи з принципу наступності й послідовності, закладеного нашою дослідною програмою, метою відпрацювання технології ефективного впливу школи на стимулювання професійного самовдосконалення вчителів, які за нашою моделлю пройшли курсову перепідготовку, було організовано цілеспрямовану роботу, яка мала продовжити цей процес, але вже на робочому місці вчителя.

Зміст цієї роботи передбачав:

- застосування внутрішніх і зовнішніх стимулів у визнанні професійного самовдосконалення вчителів;
- переорієнтацію методичної роботи школи на стимулювання професійного саморозвитку вчителів;
- надання практичної допомоги учителям у реалізації ними творчих та новаторських підходів до організації педагогічного процесу;
- упровадження проблемних лабораторій і клубної діяльності з метою залучення вчителів до науково-дослідної роботи в школі.